

Олександр Маслюк

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна

РЕПЕРТУАРНА ПОЛІТИКА В ТЕАТРАХ УКРАЇНСЬКОЇ РСР В 1943-1945 РР.

Oleksandr Masliuk

National Academy of Culture and Arts Management, Ukraine

THE REPERTOIRE POLICY IN THE THEATRES OF THE UKRAINIAN SSR IN 1943 – 1945

The article deals with the features of repertoire policy in the theatres of the Ukrainian SSR. The activities of the Committee on the Arts (by 1945 – the Department of Arts) of the SPC of the USSR and its subdivision – the Department of Control of the spectacles and repertoires are analyzed. The author highlights the problem of the pressure of the artistic state bodies and party organizations on cultural and artistic institutions to correct the repertoire plans. The normative acts, concerned the theatrical productions are considered. The author paid his attention to the following events: the Republican Meeting on the Repertoire and The Review of the Performances of Russian Classical Dramaturgy, which took place in December 1945.

Keywords: Committee on Arts of the SPC USSR, repertoire, theatre, dramaturgy, Ukrainian theatrical art, World War II, the Ukrainian SSR.

На звільнених від нацистів землях України поступово почали відновлювати свою роботу українські культурно-мистецькі заклади. Після реевакуації театрів та відновлення роботи органів управління культурою тиск на театральні заклади відновився. Владою було поставлено нові завдання перед мистецькими закладами, які для виховних цілей та пропаганди радянських ідеалів мали використовувати відповідний репертуар. Метою дослідження є визначити особливості формування репертуарних планів в радянських театрах України.

Історіографію по даній проблематиці можна поділити на радянську та сучасну українську. Додатки з щорічними новими постановками містилися в деяких радянських публікаціях: «Государственный русский драматический театр имени Леси Украинки»¹, «Киевский государственный ордена Трудового Красного Знамени академический русский драматический театр имени Леси Украинки (Краткий очерк)» Б. Зюкова і Р. Сеннікової², «Київський театр державний ордена Леніна академічний театр опери та балету УРСР ім. Т. Г. Шевченка. Історичний нарис» М. Стефановича³. Робилися спроби українськими радянськими вченими проаналізувати репертуар окремих груп театрів. Так, розділ «Героїчна тема і оперний репертуар» в книзі Ю. Станішевського «Український радянський музичний театр (1917-1967). Нариси історії» був присвячений репертуару музично-драматичних та оперних театрів в період звільнення Української РСР⁴. Згадували про репертуар в працях українських дослідників незалежної України. Наприклад, Р. Коломієць в книзі «Франківці: театр і час, митець і влада, душа і сцена» визнав, що після повернення закладу в Україну «паралельно і переважаючи за кількістю сценічних виставлянь йшли п'єси пересічні, кон'юктурні, «на тему»⁵. Репертуар театр ім. І. Франка

¹ Чаговец, В., Городисский, М., Борщаговский, А., Гозенпуд, А. (1946). *Государственный русский драматический театр имени Леси Украинки*. Киев: Мистецтво.

² Зюков, Б., Сенникова, Р. (1977). *Киевский государственный ордена Трудового Красного знамени академический русский драматический театр имени Леси Украинки (Краткий очерк)*. Київ: Мистецтво.

³ Стефанович, М. (1968). *Київський театр державний ордена Леніна академічний театр опери та балету УРСР ім. Т. Г. Шевченка. Історичний нарис*. Київ: Мистецтво.

⁴ Станішевський, Ю. О. (1970). *Український радянський музичний театр (1917-1967). Нариси історії*. Київ: Наукова думка.

⁵ Коломієць, Р. (1995). *Франківці. 1920-1995: театр і час, митець і влада, душа і сцена*. Київ: Сабат, 110.

в комплексі соціокультурних перетворень досліджував М. Захаревич¹. Ідеологізацію мистецтва в роки Другої світової війни розглядала І. Грідіна².

В статті використано газетні публікації. Саме в 1945 р. на сторінках газети «Радянське мистецтво», офіційного органу Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР, активно обговорювався репертуар театральних закладів.

Спонукали до дослідження репертуару українських театрів документи державних архівів: Центрального державного архіву вищих органів влади України (далі – ЦДАВО України), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтв України (ЦДАМЛМ України).

Держава здійснювала контроль за репертуаром через державні органи та законодавчі акти. Узаконення постановою регламентував наказ № 128 Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР, в якому було затверджено тимчасову інструкцію обласним (крайовим) уповноваженим Головного управління по контролю за видовищами і репертуаром Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР. Згідно даного наказу нові та поновлені вистави спочатку переглядалися обласним уповноваженим разом з представником відділу в справах мистецтв при обласній раді депутатів трудящих в закритому режимі за 5 днів до прем'єри. Акт прийому повинен був зроблений в 3 примірниках з підписами уповноваженого, де вказувалося, чи дозволено, чи не дозволено ставити вистави та вимоги необхідні до виконання. Обласним уповноваженим з контролю за видовищами і репертуаром заборонялося приймати «безідейні» вистави або вистави низької художньої культури. Облуповноважений повинен був уважно звертати увагу на вистави, які втілювали образи радянських вождів (в тексті – «вождів соціалістичної революції»). Уповноважений мав домагатися «ретельної обробки всіх елементів вистави, які так чи інакше впливають на його ідейно-художню якість». Можна було залучати для консультації фахівців з певних галузей мистецтв.

Варто зауважити, що доходило до абсурду, адже виконавці не могли вносити зміни в тексти творів, дозволені Головреперткомом. Також під час гастролей театри мали зареєструвати в облуповноваженого привезений репертуар і одержати дозвіл на постановку вистав. Уповноважений мав перевірити репертуар і переглянути перші вистави театру³. Таким чином, керівництво намагалося не пропустити «ворожу думку» в театральному мистецтві.

Влада також намагалася контролювати зображення вождів Радянського Союзу (В. Леніна та Й. Сталіна) в театральних постановках. Згідно вказівки Комітету в справах мистецтв при РНК СРСР від 1 грудня 1939 р. робота над постановкою вистави, де зображувалися радянські вожді, могла бути розпочата лише зі спеціального дозволу Головного управління театрів Комітету в справах мистецтв при РНК СРСР. В наказі Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР від 2 липня 1945 р. директори театрів зобов'язувалися дотримуватися відповідного наказу Комітету мистецтв при РНК СРСР⁴.

Питання репертуару виносилися і на засідання Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР. На засіданні від 2 березня 1945 р. обговорювали розвиток культури в західних областях України. Заступник голови Комітету С. Ткаченко у доповіді зазначив, що репертуар театрів необхідно було перебудувати на сучасний радянський. В цих областях на той момент були відсутні уповноважені з контролю за видовищами та репертуаром⁵.

Чиновники від мистецтва вважала, що присутність радянської драматургії на українській сцені була недостатньою. Наприклад, 3 грудня 1944 р. Управління в справах мистецтв при РНК УРСР критикувало діяльність українських театрів, адже в них ставилися вистави переважно української культурної спадщини і зовсім ігнорувалися театральна спадщина так званих «братніх» народів. Подібна критика стосувалася Ворошиловградського обласного драматичного театру (нині м. Луганськ), де з 16 вистав 13 належали до української сценічної спадщини. В Гайсинському робітничо-колгоспному театрі у Вінницькій області з чотирнадцяти п'єс, які входили

¹ Захаревич, М. В. (2016). Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка у динаміці соціокультурних перетворень 1920-2001 років: дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата мистецтвознавства. Київ: Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

² Грідіна, І. М. (2010). *Духовне життя населення України в роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)*. Донецьк: ДонНУ.

³ ЦДАВО України, ф. 4763, оп. 1, спр. 20, арк. 6-7.

⁴ ЦДАВО України, ф. 4763, оп. 1, спр. 21, арк. 24.

⁵ ЦДАВО України, ф. 4763, оп. 1, спр. 26, арк. 6.

до репертуару, лише дві належали радянським авторам: «Платон Кречет» О. Корнійчука та «Земля» М. Дольда-Михайлика¹.

Українські театри критикували за відсутність репертуару для дітей, які необхідно було демонструвати під час шкільних канікул². Відповідно Управління звертало увагу на необхідність в наступному році виправити таку ситуацію. Завідуючі обласних відділів мистецтв до 1 грудня 1944 р. мали переглянути діючий репертуар обласних та пересувних театрів з точки зору «ідейно-художньої цінності» вистав. Необхідно було включити до репертуару 1945 р. твори російської та європейської класики та твори народів СРСР. Театри мали надіслати репертуарні плани на затвердження Управління в справах мистецтв при РНК УРСР до 20 грудня 1945 року³.

В театрах музкомедії також не вистачало творів «братніх» республік, на що вказував керівництво Комітету в справах мистецтв при РНК СРСР в наказі від 20 січня 1944 р. В роботі акторів радянське керівництво мистецтвом знайшло низку недоліків: «відсутність життєвої і історичної правди, верховенство штампів і невміння глибоко працювати над образами, низька музична і вокальна культура». Щоб покращити якість роботи театрів оперет та музичної комедії, союзний Комітет мистецтв намагався заохотити творців збільшенням ціни на мистецькі твори та контролю за постановками. Було збільшено суму оплати по державних замовленнях за лібрето музичної комедії до 12 тис. крб і за музику до 20 тис. крб. Республіканські управління мистецтв могли замовити оригінальне лібрето за 10 тис. крб. і музику за 17 тис. крб. Також 7 радянських театрів СРСР, в тому числі і Київська музкомедія, мали замовляти протягом року не менш, ніж по одній оригінальній опереті чи музичній комедії. Головне управління театрів мало розробити і затвердити мінімально-необхідні творчі штати працівників театрів музкомедії, прийняти заходи для покращення у периферійних театрах складу оркестру, хору і балету. Протягом року мали розглянути тексти і музику оперет разом з спеціалістами і затвердити нові тексти. По закінченню цієї роботи вимагалось з репертуару «антихудожні» тексти старих оперет. Головне управління з контролю за видовищами і репертуаром мало помічати «помилки» в музиці та тексті. Протягом першого кварталу Головрепертком мав перевірити репертуар периферійних театрів і надсилати висновки Комітету в справах мистецтв при РНК СРСР. Будь-які зміни творів після затвердження були заборонені⁴.

«Незбалансованість» репертуару міг бути причиною відмови надання культурно-мистецький заклад вищої категорії. Наприклад, секретар ЦК КП(б)У з пропаганди К. Литвин у листі секретаря Кам'янець-Подільського обкому КП(б)У зазначав, що питання про перехід обласного театру ім. Петровського до другої категорії буде розглядатися союзним Комітетом мистецтв у випадку включення в репертуар сучасної радянської п'єси. Відповідно обласний комітет партії 3 січня 1945 р. постановив, що Кам'янець-Подільський театр ім. Петровського в 1945 р. повинен поновити свій репертуар, показуючи глядачу нові п'єси, що відображають життя українського народу під час війни, кращі твори російських та українських класиків, п'єси для дітей та музичні п'єси. Для покращення роботи театру створили художню раду в складі 15 осіб⁵.

20 листопада 1945 р. керівник Управління театрів Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР направив до ЦК КП(б)У довідку про репертуарні замовлення та творчі завдання Комітету, в якій зазначалося, що під час евакуації театральний репертуар був «переобтяжений» українською класикою «різного ідейно-художнього гатунку». Завданням Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР протягом 1945 р. було «саме корегування репертуарних планів в напрямі усунення з них посередніх старих п'єс, залишаючи лише кращі зразки української класики, та поповнення репертуару радянською драматургією»⁶.

Причинами повільного просування нових українських п'єс називали відсутність засобів широкого розповсюдження та популяризації нових п'єс, недостатня художня майстерність молодих авторів, що стримувала багатьох режисерів від постановки таких вистав.

Протягом 1944 р. було украдено 13 творчих договорів з драматургами, протягом 1945 р. – 20 договорів, а в процесі укладення до кінця року було ще 8-10 договорів. На 1946 р. планувалося

¹ ЦДАВО України, ф. 4763, оп. 1, спр. 10, арк. 204.

² Там само.

³ Там само, арк. 205.

⁴ ЦДАВО України, ф. 4763, оп. 1, спр. 9, арк. 1-1 зв.

⁵ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1620, арк. 4.

⁶ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 1620, арк. 4.

підписати з українськими драматургами до 40 творчих договорів на суму 700,2 тис. крб. Згідно довідки, в 1946 р. Комітет планував наблизити репертуар театрів до проблем сучасності, що здійснювалося б через постановку п'єс російських та українських радянських драматургів зі збереженням «певного співвідношення» російської, української та європейської класики¹.

Обговорювалися проблеми репертуару українських театрів і на різних республіканських нарадах. Голова Головреперткому України І. Чабаненко прочитав доповідь про репертуар українських театрів на республіканській нараді робітників обласних відділів в справах мистецтв УРСР, яка відбулася 17-21 лютого 1945 р. в місті Києві. Він зазначив, що радянське мистецтво покликане боротися з «буржуазними елементами», які виявляють себе в своєму ставленні до релігії та радянської державної власності². Керівник Головреперткому говорив, що німецька влада використовувала українське мистецтво у власних цілях. Під час нацистської окупації в Києві ставилися п'єси «Катерина». Оперу М. Аркаса «Катерина» використовували з метою пропаганди, адже особлива увага зверталася на пісню «Ой, кохайтеся, чорнобриві, та не з москалями». Тому, на думку І. Чабаненка, деякі твори не було доцільно ставити на українській сцені³.

Театри України недостатньо обслуговували дитяче населення. Лялькових театрів та театрів юного глядача було зовсім мало. З метою покращення ситуації Управління в справах мистецтв при РНК УРСР від 23 травня 1944 р. зобов'язало керівників обласних відділів в справах мистецтв включати в репертуар міських театрів вистави для дітей. Кожне з міських драматичних театрів мали передбачити щомісячно 2 спеціальні ранкові вистави в робочі дні та не менше 8 ранкових вистав під час шкільних канікул⁴. Заступник голови Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР С. Ткаченко під час відкриття XXV сезону Республіканського театру юного глядача ім. М. Горького у Львові визначив такі завдання для театру юного глядача: «Виховати у молодого громадянина Країни Рад презирство до боягузів, зрадників, почуття сміливості, відваги і героїства. Виховати із них радянських патріотів, які безмежно люблять свою Батьківщину, свій народ, свого рідного батька, друга і вчителя, мудрого Сталіна, який створив усім нам щасливе й радісне життя». Також С. Ткаченко зазначив, що «театр – це школа, де так само провадиться комуністичне виховання, тільки іншими засобами»⁵.

Комітетом в справах мистецтв при РНК УРСР і Управлінням пропаганди та агітації ЦК КП(б)У з 3 по 8 грудня 1945 р. планувалася республіканська нарада з репертуару, на якій мали бути присутні 272 театральних працівників: директорів театрів – 98, художніх керівників – 98, театральних художників – 12, драматурги – 10, театральні критики – 10, директори провідних філармоній – 10, композитори – 10, завідувачі обласних відділів мистецтв – 24⁶.

Перед республіканською нарадою на сторінках газети «Радянське мистецтво» розгорнулося обговорення репертуару театрів. Наприклад, 30 жовтня 1945 р. вийшла стаття українського драматурга В. Суходольського «Організація репертуару», в якій критикувалася діяльність Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР. Саме цей орган замовляв п'єси в українських драматургів. В. Суходольський вказував, що репертуарні плани театрів склалися незалежно від портфелю п'єс, які були замовлені і куплені Комітетом. Автор статті назвав вищий орган управління мистецтв «кормушкою» для митців, які не прагнуть, щоб їхні твори були на сцені театру. Радянське мистецьке керівництво боялося, що твори будуть недостатньо «ідеологічно вивірені». Про це фактично говорить і автор цієї статті, який, незважаючи на критику репертуарної діяльності Комітету в справах мистецтв, не ставить під сумнів необхідність замовлення п'єс саме цим органом, а вказує на необхідність розширення функцій Художньої Ради⁷. Стаття вийшла в газеті, яка була офіційним органом Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР, тому все це нашттовує на думку про імітацію дискусії в мистецьких колах перед республіканською нарадою, ніж про справжню гостру критику радянських чиновників.

¹ Там само, арк. 55-57.

² ЦДАВО України, ф. 4763, оп. 1, спр. 24, арк. 166.

³ Там само, 168-170.

⁴ ЦДАВО України, ф. 4763, оп. 1, спр. 10, арк. 53.

⁵ Ткаченко С. (1945) *Завдання театру. Відкриття XXV ювілейного сезону (1920-1945)*. Львів, 1945, 1.

⁶ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 70, спр. 416, арк. 1-2.

⁷ Суходольський, В. (1945). *Організація репертуару. Радянське мистецтво*, 30 (30 жовтня), 3.

Вже 4 грудня 1945 р. керівник Управління театрів Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР С. Чернявський відповів на закиди драматурга В. Суходольського. Він навів приклади безпосередньої співпраці драматургів з українськими театрами. Автор вказав, що не всі п'єси, які отримав Комітет, є доопрацьованими. В статті зазначено, що лише вдала постановка п'єси на сцені якогось театру може поширити п'єсу на інші театри без допомоги Комітету. Варто зазначити, що в даній статті є дуже цікава теза: «Драматург зростатиме, вдосконалюватиметься і – хто знає? – може нині ніким незнаний «невдаха» через кілька років створить значну п'єсу, варту сцени столичних театрів, і (до відома В. Суходольського) в певній мірі це станеться за рахунок тієї самої «філантропічної кормушки». Тобто саме керівництво Комітету визнавало неефективність своєї репертуарної діяльності, адже більшість творів були низької якості. Також керівник Управління театрів зазначив, що «п'ять-шість вдалих п'єс з двадцяти написаних уже значно поповнять фонд української радянської драматургії» (Чернявський С., с. 3)¹. Тобто держава витратила кошти на твори, які могли ніколи не бути поставлені в театральних закладах через низьку якість.

Керівник Управління театрів звернув увагу на «самостійність» театрів у виборі п'єс для постановок. Крім того, С. Чернявський додав, що орган управління мистецтвом орієнтувався «на п'єси українських і російських драматургів».

На першій сторінці № 35 «Радянське мистецтво» від 4 грудня 1945 р. вийшла стаття «Репертуар радянського мистецтва». В статті вказувалося, що в той момент проходила республіканська нарада з питань репертуару. Тут говорилося про важливість збільшення вистав на сучасну радянську тематику. Зокрема зазначалося: «Сучасна тема, сучасна п'єса, – відкинувши кількісні виміри, – повинна стати основним змістом роботи театру. Ними театр має жити, в них вбачати свій престиж, своє громадське завдання. Це священний обов'язок кожного мистецького закладу щодо глядача, щодо драматургії, щодо самих себе. Звичайно, це шлях буде найважчим. Тут неминучими будуть помилки, можливими – зриви, зрозумілими – невдачі»². Так в останньому реченні автори намагалися пояснити низьку якість таких п'єс, низький мистецький рівень деяких театрів, а також те, що люди залюбки ходять на постановки відомих мистецьких творів та намагаються забути про повсякденні проблеми під час відвідування театру. В статті згадується про важливість постановки в українських театрах сучасної російської драматургії, яка «є одним з найважливіших джерел створення актуального репертуару, що виховує глядача в дусі комунізму»³.

На республіканській нараді з репертуару, яка відбулася з 3 по 6 грудня 1945 р., виступили з доповідями 30 творчих працівників. 6 грудня відбулася робота секцій. Секцію драматичний театрів очолював керівник Головреперткому УРСР І. Чабаненко, секцію музичних театрів та філармоній – заступник голови Комітету П. Козицький, секцію директорів та керівників обласних відділів мистецтв, де говорили про використання мистецтва в агітації на виборах до Верховної Ради СРСР, очолив сам голова Комітету мистецтв М. Компанієць. Крім того, був присутнім і гість з Москви – представник Всесоюзного Комітету в справах мистецтв, який розповідав про нові п'єси російських радянських авторів⁴. Варто зауважити, що згадок про театральне та музичне мистецтво інших народів СРСР немає.

На передовиці газети «Радянське мистецтво» від 11 грудня 1945 р. розміщувалася стаття «П'єса і театр». Автори статті писали «Драматичний театр – це насамперед театр сучасної теми, нової радянської п'єси... Радянський театр у найбільшій мірі, порівняно з усіма іншими театрами світу, був і є театром сучасності, активним пропагандистом і агітатором, театром революційної думки»⁵. Вказувалося, що театри України отримують нові п'єси російських драматургів – М. Погодіна, К. Сімонова, Л. Леонова та ін. Найбільше була звернена увага співпраці театру і драматурга. Натомість було відмовлено послабити ідеологічний тиск на драматургів. Зокрема, зазначалося: «Лише в деяких виступах пролунав було несміливий заклик до знижок, до певного «всепрощення» щодо ідейно-художньої якості творів... Радянський театр, який працює для народу і заради народу, не може разом з тим лишатися

¹ Чернявський, С. (1945). *Ще раз про організацію репертуару. Радянське мистецтво*, 35 (4 грудня), 3.

² Передова стаття (1945а). Репертуар радянського мистецтва. *Радянське мистецтво*, 35 (4 грудня), 1.

³ Там само.

⁴ Передова стаття. (1945b). Республіканська нарада по репертуару закладів мистецтв України. *Радянське мистецтво*, 36 (11 грудня), 1.

⁵ Передова стаття. (1945с). П'єса і театр. *Радянське мистецтво*, 36 (11 грудня), 1.

на назадницьких позиціях, плентатись у хвості в якоїсь відсталої частини глядачів, бо театр покликаний виховати глядача, підносити його культуру та смаки»¹.

Також на нараді була звернена увага на музично-драматичні театри. Заступник голови РНК УРСР М. Бажан та завідувач відділом літератури та мистецтв Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У І. Д. Золотоверхий вважали, що є «хибним» та «шкідливим» викинути з театру п'єси «пісенно-етнографічного характеру», незважаючи на те, що український театр був затиснутий царизмом в рамки етнографізму. І радянське керівництво планувало подолати таку «обмеженість», залучаючи до постановки нові твори².

Позицію І. Золотоверхого щодо стану українського мистецтва можна прочитати в статті «Про репертуар наших театрів (До підсумків Республіканської наради по репертуару)» в газеті «Радянське мистецтво» від 25 грудня 1945 р. Автор наводить важливі дані щодо постановок за 9 місяців. За цими даними з 13772 вистав українському глядачу було показано 2457 вистав української радянської драматургії (17,8%), російських та інших радянських драматургів – 3999 (17,8%), творів української класики – 5729 (41,7%), російської і європейської класики – 1587 (11,6%)³. З 30 класичних українських п'єс рекордно були поставлені такі: «Шельменко-денщик» – 594 постановок у 18 театрах, «Безталанна» – 554 постановок у 25 театрах, «Ой, не ходи, Грицю» – 451 постановок у 20 театрах, «Циганка Аза» – 368 постановок у 17 театрах, «Сватання на Гончарівці» – 324 постановок у 17 театрах. Далі автор натякає, що 40 п'єс російської та європейської класики зайняли невелику частку в українських театрах⁴. Автор вважав несправедливістю, що п'єса «Хазяїн» І. Карпенка-Карого не була поставлена в жодному театрі, а «слабші» п'єси «Безталанна» і «Лиха іскра поле спалить...» мали популярність. Ідеї п'єси «Хазяїн» були близькі радянській владі.

Під час визволення країн Східної Європи від нацизму та під час окупації України населення республіки могло познайомитися з театром країн Європи, п'єси якого були позбавлені «ідейного змісту», про що натякав не лише завідувач відділом літератури та мистецтв Управління пропаганди та агітації ЦК КП(б)У. До речі, І. Золотоверхий похвалив актуальність п'єс «Фронт», «Місія містера Перкінса в Країну більшовиків», «Приїздить у Дзвінкове». Останню автор статті охарактеризував як «комедія з життя українського колгоспного села у перші дні після війни – до повернення наших людей з фронту, про все хороше, що виховала у них війна, і про погане, що приніс дехто з них із собою, некритично сприйнявши поверхові риси західної культури»⁵.

3 грудня 1945 р. РНК УРСР та ЦК КП(б)У видав постанову «Про республіканський огляд вистав з російської класичної драматургії в театрах України», згідно якої Комітет в справах мистецтв при РНК УРСР мав провести в грудні 1945 р. огляд вистав російської класики і 5-денну республіканську нараду в Києві. Були включені в республіканський огляд театри Києва, Дніпропетровська, Одеси, Ворошиловграда, Сталіно та Львова. На заходи було виділено 27,7 тис. крб.⁶

В наказі Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР від 20 грудня 1945 р. для огляду російської класики театрів м. Києва було утворено комісію в складі І. Чабаненка, С. Черняхівського, М. Путінцева, М. Йосипенка. Також до комісії мали включити Д. Копиця з Інституту філології ВУАН та Є. Старінкевіч з Інституту літератури ВУАН. Вистави мали проходити ввечері. В оперному театрові 20 грудня мали переглянути «Євгеній Онегін», а 25 грудня – «Пікова дама». В Київському українському драматичному театрові імені Івана Франка мали б показувати п'єсу «Останні» ввечері 23 грудня 1945 р. Три вистави комісія оглядала в театрі російської драми ім. Лесі Українки: «Женитьба Белугина» (21 грудня), «Дети солнца» (22 грудня), «Живой труп» (24 грудня)⁷.

29 грудня 1945 р. відбулася нарада працівників мистецтв УРСР по обслуговуванню заходів підготовки до перегляду російської класики. Як зазначив голова Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР М. Компанієць, 13 липня 1945 р. було видано Комітетом в справах мистецтв при РНК

¹ Там само.

² Там само.

³ Золотоверхий, І. (1945). Про репертуар наших театрів. *Радянське мистецтво*, 38 (25 грудня), 3.

⁴ Там само.

⁵ Там само, 4.

⁶ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 6, спр. 846, арк. 15-16.

⁷ ЦДАВО України, ф. 4763, оп. 1, спр. 21, арк. 211.

СРСР інструктивний лист Управлінням в справах мистецтв союзних республік і директорам театрів. В листі вказувалося на необхідність підготовки їх до огляду вистав російської класики. Критикувалася відсутність п'єс російської класики в театрах союзних республік. Центральній радянській владі не подобалося, що в українських театрах домінували п'єси української класики і була незначна кількість творів російської класичної драматургії¹. В кінці наради, на якій обговорювалися постановки радянської класики в українських театрах різних регіонів України, голова наради та українського Комітету, зазначав, що завданням цих переглядів було збагатити репертуар новими класичними творами російських драматургів².

Отже, репертуарними справами в Україні керував Комітет в справах мистецтв при РНК УРСР через Головне управління за видовищами та репертуаром. Це управління затверджувало постановки драматичних творів в українських театрах. В затвержені постановки не дозволялося вносити жодних змін. Стежити за репертуаром в місцевих театрах мусив обласний уповноважений з питань видовищ та репертуару. Питання репертуару театрів часто обговорювалися на засіданнях Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР і різноманітних нарадах, в яких брали участь театральні працівники з усієї Української РСР. Керівництво Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР ставило питання про збільшення кількості постановок радянських драматичних творів. Особлива увага приділялася постановці російської класичної та радянської драматургії. Незважаючи на те, що часто обговорювалося проблема відсутності в репертуарі творів «братніх народів» СРСР, театри обмежувалися постановкою російської радянської драматургії. Згадується важливість російської радянської драми в репертуарі українських театрів в статтях та промовах керівництва Комітету в справах мистецтв при РНК УРСР. Також в грудні 1945 р. було організовані огляди російської класики в театрах України, ініційовані Комітетом в справах мистецтв при РНК СРСР.

Тобто, з впевненістю можна стверджувати, що в Українській РСР театри були позбавлені найменшої самостійності, знаходились під пильним наглядом усіляких контролюючих органів і організацій, не мали права вільного підбору репертуару.

References:

1. Hridina, I. M. (2010). *Dukhovne zhyttia naseleння Ukrainy v roky Druhoi svitovoi viiny (1939-1945)* [The spiritual life of the population of Ukraine during the Second World War (1939-1945)]. Donetsk: DonNU [in Ukrainian].
2. Zakharevych, M. V. (2016). *Natsionalnyi akademichnyi dramatychnyi teatr imeni Ivana Franka u dynamitsi sotsiokulturnykh peretvoren 1920-2001 rokiv: dysertatsiya na zdobuttya naukovoho stupenyu kandydata mystetstvoznavstva* [Ivan Franko National Academic Drama Theatre in the Dynamics of Sociocultural Transformations 1920-2001: dissertation for the degree of Candidate of Arts]. Kyiv: Natsionalna muzychna akademiya Ukrainy imeni P. I. Chaykovskoho. [in Ukrainian].
3. Zolotoverkhyi, I. (1945). Pro repertuar nashykh teatriv. [About the repertoire of our theaters]. *Radianske mystetstvo* [Soviet art], 38 (25 of December), 3. [in Ukrainian].
4. Zjukov, B., Sennikova, R. (1977). *Kievskij gosudarstvennyj ordena Trudovogo Krasnogo znamenii akademicheskij russkij dramatičeskij teatr imeni Lesi Ukrainki (Kratkij očerok)*. [Kyiv Lesya Ukrainka State Theatre of Russian Drama (Short essay)]. Kyiv: Mistectvo. [in Russian].
5. Kolomiets, R. (1995). *Frankivtsi. 1920–1995: teatr i chas, mytets i vlada, dusha i stsena*. [Frankivtsi. 1920-1995: Theater and time, artist and power, soul and stage]. Kyiv: Sabat. [in Ukrainian].
6. Peredova stattia (1945a). Repertuar radianskoho mystetstva [The repertoire of Soviet art]. *Radianske mystetstvo* [Soviet art], 35 (4 of December), 1. [in Ukrainian].
7. Peredova stattia. (1945b). Respublikanska narada po repertuaru zakladiv mystetstv Ukrainy. [Republican meeting on the repertoire of Ukrainian art institutions]. *Radianske mystetstvo* [Soviet art], 36 (11 of December), 1. [in Ukrainian].
8. Peredova stattia (1945c). Piesa i teatr. [Play and theatre]. *Radianske mystetstvo* [Soviet art], 36 (11 of December), 1. [in Ukrainian].
9. Stanishevskiy, Yu. O. (1970). *Ukrainskyi radianskyi muzychnyi teatr (1917-1967). Narysy istorii*. [Ukrainian Soviet Music Theatre (1917-1967). Essays on history.]. Kyiv: Naukova dumka. [in Ukrainian].

¹ ЦДАВО України, ф. 4763, он. 1, снр. 25, арк. 1.

² ЦДАВО України, ф. 4763, он. 1, снр. 25, арк. 1.

10. Stefanovych, M. (1968). *Kyivskiy teatr derzhavnyi ordena Lenina akademichnyi teatr opery ta baletu URSR im. T. H. Shevchenka. Istorychniy narys* [Kiev Taras Shevchenko State Opera. Essays on history]. Kyiv: Mystetstvo. [in Ukrainian].
11. Sukhodolskyi, V. (1945). Orhanizatsiia repertuaru. [The organization of the repertoire]. *Radianske mystetstvo* [Soviet art], 30 (30 of October), 3. [in Ukrainian].
12. Tkachenko, S. (1945). Zavdannia teatru [The task of the theater]. *Vidkryttia XXV yuvileinoho sezonu (1920-1945)* [Opening of the XXV Anniversary Season (1920-1945)]. Lviv, 1. [in Ukrainian].
13. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Supreme State Bodies and Governments of Ukraine], f. 4763, op. 1, spr. 20, 224 ark. [in Ukrainian].
14. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Supreme State Bodies and Governments of Ukraine], f. 4763, op. 1, spr. 21, 220 ark. [in Ukrainian].
15. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Supreme State Bodies and Governments of Ukraine], f. 4763, op. 1, spr. 26, 45 ark. [in Ukrainian].
16. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Supreme State Bodies and Governments of Ukraine], f. 4763, op. 1, spr. 10, 225 ark.
17. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Supreme State Bodies and Governments of Ukraine], f. 4763, op. 1, spr. 9, 21 ark. [in Ukrainian].
18. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Supreme State Bodies and Governments of Ukraine], f. 4763, op. 1, spr. 24, 271 ark. [in Ukrainian].
19. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Supreme State Bodies and Governments of Ukraine], f. 4763, op. 1, spr. 25, 47 ark. [in Ukrainian].
20. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy [The Central State Archives of Public Organizations of Ukraine], f. 1, op. 23, spr. 1620, 224 ark. [in Ukrainian].
21. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy [The Central State Archives of Public Organizations of Ukraine], f. 1, op. 70, spr. 416, 345 ark. [in Ukrainian].
22. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh ob'iednan Ukrainy [The Central State Archives of Public Organizations of Ukraine], f. 1, op. 6, spr. 846, 95 ark. [in Ukrainian].
23. Chagovec, V., Gorodisskij, M., Borshhagovskij, A., Gozenpud, A. (1946). *Gosudarstvennyj russkij dramaticheskij teatr imeni Lesi Ukrainki* [Kyiv Lesya Ukrainka State Theatre of Russian Drama]. Kyiv: Mistectvo [in Russian].
24. Cherniavskiy, S. (1945). Shche raz pro orhanizatsiiu repertuaru. [Once again about the organization of the repertoire]. *Radianske mystetstvo* [Soviet art], 35 (4 of December), 3. [in Ukrainian].